

O'RTA GURUH BOLALARINING NUTQ MADANIYATINI DIDAKTIK O'YINLAR ORQALI RIVOJLANTIRISH METODIKASINI ISHLAB CHIQISH

Norboyeva B.M, Ibragimova G.X, Masheva Z.E, Yakubova Sh.Z, Xoliqova N.G'

Toshkent viloyati Pedagogik mahorat
markazi tinglovchilari

Annotatsiya: Mazkur maqolada o'rta yosh guruhidagi maktabgacha ta'lim tashkiloti bolalarida nutq madaniyatini rivojlantirish jarayonida didaktik o'yinlardan foydalanishning pedagogik-psixologik asoslari tahlil qilinadi. Didaktik o'yinlarning tuzilishi, ularni nutqiy ko'nikmalarni shakllantirishga yo'naltirish mexanizmlari, pedagogning o'yin jarayonidagi boshqaruv faoliyati hamda bolaning yosh xususiyatlariga moslashtirilgan metodik yondashuvlar ilmiy asosda yoritiladi.

Annotation: This article analyzes the pedagogical and psychological foundations of developing speech culture in middle preschool group children through didactic games. It describes the structure of didactic games, mechanisms for directing them toward speech development, the educator's managerial role in the game process, and methodical approaches adapted to children's age characteristics.

Аннотация: В данной статье рассматриваются педагогические и психологические основы развития речевой культуры детей среднего дошкольного возраста посредством дидактических игр. Анализируется структура дидактических игр, механизмы их направленности на формирование речевых навыков, управленческая деятельность педагога в игровом процессе, а также методические подходы, адаптированные к возрастным особенностям детей.

Kalit so'zlar: nutq madaniyati, o'rta guruh, maktabgacha ta'lim, didaktik o'yinlar, lingvistik kompetensiya, so'z boyligi, talaffuz, muloqot madaniyati, metodika, pedagogik texnologiya

Keywords: speech culture, middle group, preschool education, didactic games, linguistic competence, vocabulary, pronunciation, communication culture, methodology, pedagogical technology.

Ключевые слова: культура речи, средняя группа, дошкольное образование, дидактические игры, языковая компетенция, словарный запас, произношение, культура общения, методика, педагогическая технология.

O'rta guruh bolalarida nutq madaniyatini shakllantirish maktabgacha ta'limning asosiy vazifalaridan biri bo'lib, bu jarayonning samarasi ko'p jihatdan pedagog tomonidan qo'llaniladigan metodik yondashuvga bog'liq hisoblanadi. Didaktik o'yinlar bolalarning tabiiy bilishga bo'lgan qiziqishini faollashtiruvchi, ularning nutqiy faolligini rag'batlantiruvchi va muloqotga bo'lgan ehtiyojini kuchaytiruvchi pedagogik vositalardan biri sifatida dolzarbligini saqlab kelmoqda. Didaktik o'yinlar mazmuni bolaga atrof-muhit hodisalari, predmetlar xususiyatlari, harakatlar ketma-ketligi va nutqiy tasavvurlarni ongli ravishda tushunishga yordam beruvchi didaktik topshiriqlar bilan boyitilgan bo'lib, ularning asosiy maqsadi nutq madaniyatini, xususan to'g'ri talaffuz, aniqlik, izchillik va ifodalilik kabi sifatlarni rivojlantirishga qaratiladi.

O'yin jarayonida bola nutqiy faoliyatga ongli ravishda kirishadi, tengdoshlari va tarbiyachi bilan muloqot qiladi, suhbatlashish, izohlash, taqqoslash, savol berish va javob qaytarish kabi nutqiy

ko'nikmalarni mustahkamlaydi. O'rta guruh yoshidagi bolalarning psixologik xususiyatlari, ya'ni ularning qiziqishning tez almashishi, harakatga ehtiyojning yuqoriligi, eslab qolishning ko'proq ko'rgazmali-obrazli shakllarda samarali kechishi didaktik o'yinlardan foydalanishni ayniqsa muhim ladi. Didaktik o'yinlar o'zining tuzilishiga ko'ra qoidali, predmetli, syujetli, rolli, so'zli va mantiqiy o'yinlar kabi turlarga bo'linadi. Har bir o'yin turi bolada ma'lum nutqiy kompetensiyalarni shakllantiradi. Masalan, predmetli o'yinlar orqali bola atamalarni, rang, shakl, kattalik kabi sifatlarni ifodalovchi so'zlarni o'rganadi; so'zli o'yinlar esa tovush madaniyatini, lug'at boyligini, gap tuzish ko'nikmalarini mustahkamlashga yordam beradi. O'yin jarayonida pedagogning vazifasi bolalarni o'zaro muloqotga yo'naltirish, vaziyatni to'g'ri tashkil etish, o'yinning maqsadi va qoidalarini aniq tushuntirish, o'yinchilarga individual yondashuvni ta'minlashdan iborat.

Nutq madaniyatini rivojlantirishga qaratilgan didaktik o'yinlar quyidagi metodik talablar asosida tashkil etilishi zarur: mazmunning yoshga mosligi, o'yin topshiriqlarining aniq va sodda bo'lishi, pedagog tomonidan izchil nutqiy namuna ko'rsatish, bolalarning faol ishtirokini ta'minlash, natijani baholashning rag'batlantiruvchi shaklda bo'lishi.

Tadqiqotlarga ko'ra, o'yin faoliyati asosida nutqni rivojlantirish bolalarda mustaqil fikrlashni, dialogik va monologik nutqning izchil shakllanishini, so'zlarni tezda eslab qolish va ulardan nutqda to'g'ri foydalanish qobiliyatini kuchaytiradi. Didaktik o'yinlardan tizimli ravishda foydalanilganda bolalar nutqidagi grammatik me'yorlar mustahkamlanadi, o'z fikrini izchil va mantiqiy bayon qilish ko'nikmalari shakllanadi, notiqlikning boshlang'ich elementlari – ifodalilik, ohangdorlik, pauza va urg'u bilan to'g'ri ishlash malakalari rivojlanadi. Nutq madaniyatini rivojlantirishda “Kim tez topadi?”, “Qaysi biri ortiqcha?”, “So'zni davom ettir”, “Tasvirni gap bilan aytib ber”, “Xotira kartalari”, “Tovushni top”, “Syujetni yakunla” kabi didaktik o'yinlar nihoyatda samarali natija beradi. Bu o'yinlar orqali bola atrof-olam haqida tasavvurni kengaytiradi, eshitish yodini faollashtiradi, lug'at boyligini boyitadi, bog'lanishli nutqni rivojlantiradi. O'rta guruh bolalari uchun nutq madaniyatining muhim komponentlaridan biri bu muloqot etikasi bo'lib, didaktik o'yinlar mazkur ko'nikmani mustahkamlashning eng qulay shakllaridan biri hisoblanadi. O'yin davomida bola navbat kutishni, boshqani tinglashni, fikr bildirishda xushmuomalalikni saqlashni, nutqda odob qoidalariga amal qilishni o'rganadi. Shu orqali muloqot madaniyati, ijtimoiy faollik, emotsional barqarorlik kabi sifatlari shakllanadi. Didaktik o'yinlarning samaradorligini oshirish uchun pedagog o'yin materiallarini rangli, qiziqarli, yoshga mos bo'lishini ta'minlashi, topshiriqlarni bosqichma-bosqich murakkablashtirib borishi, bolaning individual rivojlanish xususiyatlarini inobatga olishi zarur.

Xulosa qilib aytganda, maktabgacha ta'lim tashkilotlari sharoitida didaktik o'yinlar orqali nutq madaniyatini rivojlantirish o'quv jarayonini yanada jonlantiradi, bolalarda o'z fikrini ma'noli, izchil va ifodali bayon etish kompetensiyalarini shakllantiradi, nutqiy muomala madaniyatini mustahkamlaydi.

O'yin jarayonining tabiiyligi, qiziqarliligi va erkin muloqotga yo'naltirilganligi sababli bolalar nutqni o'rganishga ongli ravishda emas, balki ichki motivatsiya asosida jalb etiladi. Natijada nutqiy rivojlanish jarayoni samarali, barqaror va tabiiy shakllarda kechadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. O'zbekiston Respublikasi “Maktabgacha ta'lim va tarbiya to'g'risida”gi Qonun. – Toshkent, 2019.
2. “Ilk qadam” maktabgacha ta'lim dasturi. – Toshkent: MTTV, 2022.
3. Hasanboeva O. Maktabgacha ta'lim pedagogikasi. – Toshkent: Fan, 2020.

4. Yo'ldosheva D. Maktabgacha yoshdagi bolalar nutqini rivojlantirish metodikasi. – Toshkent, 2021.
5. O'roqova R. Nutq o'stirish texnologiyalari: O'quv qo'llanma. – Toshkent: Ilm ziyo, 2020.
6. Qodirova N., Xoliqova Sh. Maktabgacha ta'lim metodikasi. – Toshkent: Alisher Navoiy nomidagi nashriyot, 2018.
7. G'ulomova X. Maktabgacha yoshdagi bolalarda muloqot madaniyatini shakllantirish. – Toshkent, 2020.